

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot
VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald
PRVI LJUBAVNIK, Anton Čehov
POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN, Hjubert Selbi
ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA,
HAMLET, MAGBET, KRALJ LIR, Vilijam Šekspir
PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka
NA PUTU, Džek Keruak
OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom
DAMA S KAMELIJAMA, Aleksandar Dima Sin
ČOVEK BEZ OSOBINA, Robert Muzil
JADI MLADOGA VETERA, Johan Volfgang Gete
STAKLENO ZVONO, Silvija Plat
JEDNA SVANOVA LJUBAV, Marsel Prust
MRTVE DUŠE, Nikolaj Gogolj
TES OD RODA D'ERBERVILA, Tomas Hardi
PROCES, Franc Kafka
ZLOČIN I KAZNA, Fjodor Dostojevski
SLIKA DORIJANA GREJA, Oskar Vajld
IDIOT, Fjodor Dostojevski
MALE ŽENE / DOBRE SUPRUGE, Luiza Mej Olkot
ODABRANE DRAME: ČOVEK JE ČOVEK, OPERA ZA TRI GROŠA;
MAJKA HRABROST I NJENA DECA, Bertolt Breht
BOGORODIČINA CRKVA U PARIZU, Viktor Igo
ZAPISI IZ PODZEMLJA, Fjodor Dostojevski
FRANKENŠTAJN ILI MODERNI PROMETEJ, Meri Šeli
MAJSTOR I MARGARITA, Mihail Bulgakov
ANA KARENJINA, Lav Tolstoj
MOBI DIK, Herman Melvil
BRAĆA KARAMAZOVI, Fjodor Dostojevski
RUĐIN / OČEVI I DECA, Ivan Turgenjev
EVGENIJE ONJEGIN, Aleksandar Puškin
GOSPOĐA BOVARI, Gistav Flober
MALI LJUDI / DŽOINI DEČACI, Luiza Mej Olkot
SRCE TAME, Džozef Konrad
RAT SVETOVA, Herbert Džordž Vels
DŽEJN EJR, Šarlota Bronte
KNJIGA O SNOBOVIMA, Vilijam Mejkpis Tekeri
NANA, Emil Zola
ZLI DUSI I–II, Fjodor Dostojevski
RAT I MIR I–II, Lav Tolstoj
LJUBAVNIK LEDI ČETERLI, Dejvid Herbert Lorens

FRANC
KAFKA

ZAMAK

Preveo
Predrag Milojević

■ Laguna ■

Naslov originala

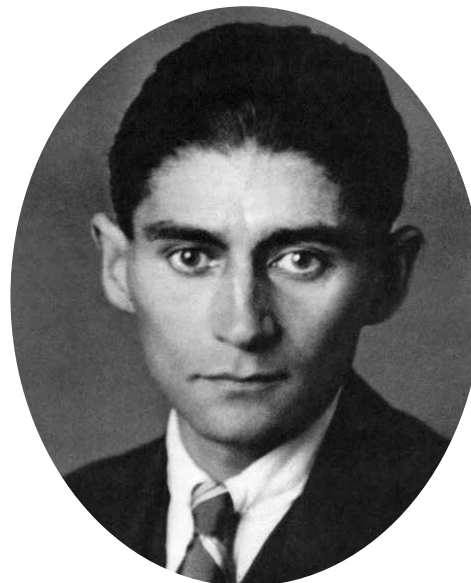
Franz Kafka
DAS SCHLOSS

Copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

EDICIJA SVETSKI KLASICI
Knjiga br. 42

GLAVA I

Bilo je dockan uveče kad je K. stigao. Selo je ležalo u dubokom snegu. Od brega na kome se nalazi zamak nije se ništa videlo; bio je obavijen maglom i tminom i ni najmanji zračak svetlosti nije odavao veliki zamak. K. je dugo stajao na drvenom mostu koji s druma vodi u selo i gledao naviše u prividnu prazninu.

Onda je pošao da traži prenoćište. U gostionici su još bili budni. Istina, gostioničar nije imao sobu za izdavanje, ali, u najvećoj meri iznenađen i zbunjen posetom poznog gosta, hteo je da pusti K. da spava u samoj gostionici na jednoj slamarici. K. je s tim bio saglasan. Nekoliko seljaka je još pilo pivo, ali on nije hteo ni s kim da razgovara, sam je s tavana doneo slamaricu i legao u blizini peći. Tu je bilo toplo, seljaci su bili mirni, on ih je još neko vreme umornim očima ispitivački posmatrao, a onda je zaspao.

Ali ga probudiše već posle kratkog vremena. Pored njega su stajali gostioničar i jedan mladić, obučen po varoški, s licem kao u glumca, sitnih očiju i gustih obrva. I seljaci su još bili tu; neki su okrenuli stolice da bi bolje videli i čuli. Mladić se vrlo učtivo izvini što je probudio K., predstavi mu se kao sin upravitelja zamka i onda reče: „Ovo selo je svojina zamka; ko

ovde stanuje ili noći, u izvesnom smislu stanuje, odnosno noći, u zamku. A to niko ne sme bez grofovske dozvole. Međutim, vi tu dozvolu nemate, ili je bar niste pokazali.“

K. se beše upola podigao, zabacio kosu i, gledajući odozdo u ljude, reče: „U kakvo sam to selo zalutao? Zar ovde postoji zamak?“

„Svakako da postoji“, odgovori mladić polako, dok su neki vrtili glavom zbog postavljenog pitanja, „zamak grofa Vestvesta.“

„I za prenoćište mora se imati dozvola?“, pitao je K. kao da je hteo da se uveri da ranija saopštenja nije čuo u snu.

„Dozvola se mora imati“, glasio je odgovor, a bilo je prilično podrugivanja na račun K. kad mladić raširenih ruku upita gostioničara i goste: „Ili se, možda, ne mora imati dozvola?“

„Onda moram da nabavim dozvolu“, reče K. zevajući i podiže pokrivač kao da hoće da ustane.

„Da, ali od koga?“, upita mladić.

„Od gospodina grofa“, reče K. „ne ostaje mi ništa drugo.“

„Sad, u pola noći, tražiti dozvolu od gospodina grofa!“, uzviknu mladić i ustuknu jedan korak.

„Zar to nije moguće?“, upita K. ravnodušno. „Zašto ste me onda budili?“

Sada mladića obuže bes.

„To je mangupsko ponašanje!“, uzviknu on. „Zahtevam da se poštuje grofovska vlast. Probudio sam vas da bih vam saopštio da morate odmah napustiti grofovsku oblast.“

„Dosta s ludiranjem“, reče K. upadljivo tiho, opruži se i prevuče pokrivač preko sebe. „Vi ste, mladi čoveče, malo preterali i mi ćemo sutra još razgovarati o vašem ponašanju. Gostioničar i ova gospoda su mi svedoci, ukoliko su mi svedoci uopšte potrebni. Inače, izvolite znati da sam ja zemljomer koga je grof pozvao. Moji pomoćnici s aparatima stići će sutra kolima. Ja nisam hteo da propustim priliku za pešačenje po snegu, ali sam, nažalost, u nekoliko mahova zalutao i skretao s puta, pa sam zato stigao tako dockan. Da je sada dockan da se prijavljujem

u zamku znao sam i sâm, bez vaše pouke. Zato sam i pristao da ovde prenoćim, u čemu ste me vi – blago rečeno – neljubazno omeli. S tim sam završio svoje izlaganje. Laku noć, gospodo.“ I K. se okrete prema peći.

Još je čuo kako se iza njegovih leđa ustručljivo pitaju: „Zemljomer?“, a onda nastupi opšta tišina. Ali mladić se brzo pribra i glasom koji je bio dovoljno prigušen da bi izgledalo kao da je to iz obzira prema zaspalom K., i dovoljno glasan da ga ovaj ne prečuje, reče gostioničaru: „Pitaću telefonom.“ Šta, ima i telefon u ovoj seoskoj gostionici? Baš je sve savršeno udešeno! U pojedinostima to je iznenadilo K., ali, uzevši u celini, to je i očekivao. Ispostavi se da je telefon bio gotovo iznad njegove glave, što on onako sanjiv nije ni primetio. Ako je već mladić morao da telefonira, onda ni pored najbolje volje nije mogao to učiniti a da ne ometa spavanje. U pitanju je bilo samo da li će mu K. dopustiti telefoniranje ili ne; on se odlučio da dopusti. Ali tada, naravno, nije više imalo ni smisla izigravati zaspalog, i on se okrete i opruži na leđa. Video je seljake kako se snebivajući pribijaju jedan uz drugog i došaptavaju – dolazak zemljomera nije bila mala stvar. Vrata na kuhinji bila su otvorena i ceo otvor ispunjavala je krupna prilika gostioničarke koja je tu stajala. Gostioničar joj se na prstima približi da je obavesti. A onda počne telefonski razgovor. Upravitelj je spavao, ali podupravitelj, odnosno jedan od podupravitelja, neki gospodin Fric, bio je tu. Mladić, koji se predstavi kao Švarcer, ispriča da je našao K., čoveka tridesetih godina, prilično odrpanog, kako mirno spava na slamarici, sa malecnom torbom kao uzglavljem i jednim čvornovatom štapom nedaleko od sebe. To je, naravno, njemu bilo sumnjivo, i pošto je gostioničar očigledno zanemario svoju dužnost, to je njegova, Švarcerova, dužnost bila da stvar temeljno ispita. Buđenje, saslušavanje, pretnju po dužnosti proterivanjem iz grofovije, sve je to K. vrlo neljubazno primio, kako se na kraju pokazalo, a možda i s pravom jer on tvrdi da je zemljomer koga je grof pozvao. Naravno, dužnost

je u najmanju ruku formalno proveriti tvrđenje, i Švarcer zato moli gospodina Frica da se u glavnoj kancelariji obavesti da li se zaista očekuje jedan takav zemljomer i da mu se odgovor odmah telefonski saopšti.

Onda je nastala tišina: tamo se Fric obaveštavao, a ovde se čekalo na odgovor. K. ostade ležeći, nijednom se ne okrete, izgledalo je da nije nimalo radoznao, i gledao je preda se. Švarcerovo pričanje, mešavina zajedljivosti i obazrivosti, dade mu predstavu o izvesnom diplomatskom obrazovanju koje u zamku u priličnoj meri imaju i mali ljudi kao Švarcer. A bili su tamo i marljivi: glavna kancelarija ima noćnu službu. I, očigledno, dala je brzo odgovor jer Fric je već zvonio. Istina, izgledalo je da je njegov izveštaj vrlo kratak jer Švarcer odmah besno baci slušalicu: „Jesam li ja kazao!“, uzviknu on. „Kakav zemljomer! Obična lažljiva skitnica, a verovatno i nešto gore!“ K. pomisli da će sad svi navaliti na njega, Švarcer, seljaci, gostioničar i gostioničarka, svi. Da bi izbegao bar prvi nalet, on se sav zavuče ispod pokrivača. Međutim, telefon još jednom zazvrja i, kako se K. učini, ovog puta naročito jako. On polako izvuče glavu ispod pokrivača. Mada nimalo nije bilo verovatno da je opet u pitanju K., sve zamuče i Švarcer se vrati aparatu. On saslušava jedno poduže saopštenje i onda reče polako: „Dakle, greška? To mi je zaista neprijatno. Šef kancelarije lično telefonira. Čudna, čudna stvar. Kako to da objasnim gospodinu zemljomeru?“

K. načulji uši. Dakle, zamak ga je naimenovao za zemljomera. To je za njega s jedne strane nepovoljno jer se pokazalo da u zamku znaju o njemu sve što je potrebno, da je odnos snaga odmeren i da je borba prihvaćena s osmehom. Ali s druge strane to je bilo povoljno jer je, po njegovom mišljenju, pružalo dokaz da je bio potcenjivan, a da će imati više slobode nego što je smeo da očekuje. Međutim, prevarili su se ako veruju da će ga ovim zaista promućurnim priznanjem njegovog profesionalnog statusa stalno držati u strahu. To ga je samo malo žacnulo, i to je sve.

K. odmahnu rukom Švarceru, koji mu se bojažljivo približavao, odbi i ponudu da pređe u gostioničarevu sobu, uze samo od gostioničara nekakav napitak za spavanje, a od njegove žene umivaonik sa sapunom i ubrusom; što se tiče gostionice, nije morao čak ni da traži da se ona isprazni jer svi navališe na vrata, okrećući glave od njega da ih ujutru ne bi poznao. Lampa bi ugašena i oko njega najzad zavlada mir. Spavao je čvrsto sve do jutra, samo jednom ili dvaput lako uznemiren u snu šuškanjem pacova.

Hteo je da ode u selo odmah posle doručka, koji je kao i cela njegova ishrana i prenoćište, po navodima gostioničara, išao na račun zamka. Ali kako je gostioničar – s kojim je on progovorio samo nekoliko neophodnih reči, sećajući se njegovog sinoćnog ponašanja – s nemom molbom na usnama neprestano obletao oko njega, on se sažali i dozvoli mu da sedne pored njega.

„Još se nisam upoznao s grofom“, reče K., „kažu da dobro plaća dobar rad, je li to istina? Kad neko, kao ja, ode tako daleko od žene i deteta, onda hoće nešto i da donese kući.“

„U pogledu toga ne treba gospodin ništa da se brine, niko se ne žali da je rđavo plaćen.“

„Istina“, dodade K., „ja nisam baš stidljiv i umeo bih da kažem grofu svoje mišljenje, ali, naravno, daleko je bolje izaći na kraj s gospodom mirnim putem.“

Gostioničar je sedeo prema K. na samoj ivici prozorskog naslona, kao da se nije usuđivao da sedne udobnije, i sve vreme je gledao K. svojim velikim, mrkim plašljivim očima. Najpre se trudio da dođe do K., a sad je izgledalo da bi najradije od njega pobegao. Da li se plašio da ga ovaj ne ispituje o grofu? Da li nije bio siguran u ovog „gospodina“, za šta je on K. držao? K. je morao da ga razonodi. On pogleda u sat i reče: „Uskoro će stići moji pomoćnici, možeš li ovde da ih smestiš?“

„Svakako da mogu, gospodine“, odgovori gostioničar, „ali zar neće i oni da stanuju s tobom u zamku?“

Odreće li se on to laka srca svojih gostiju i naročito K., kad ga bezuslovno prepušta zamku?

„To još nije sigurno“, uzvratila K., „prvo moram da znam kakav posao imaju za mene. Ako treba, na primer, da radim ovde dole, onda je pametnije da ovde dole i stanujem. Pored toga plašim se da mi život gore u zamku neće odgovarati. Ja hoću da sam uvek slobodan.“

„Ne znaš ti zamak“, reče gostioničar tiho.

„Svakako“, reče K., „ne treba prerano suditi. Za sada ja o zamku ne znam ništa više sem da oni tamo umeju da izaberu pravog zemljomera. Imaju možda oni tamo i druge prednosti.“ I on ustade da bi oslobodio gostioničara, koji je nemirno grizao usne. Nije bilo lako zadobiti poverenje ovog čoveka.

Izlazeći, K. primeti na zidu jedan taman portret u tamnom okviru. Primetio ga je još dok je ležao, ali sa svog ležišta nije mogao da razlikuje pojedinosti i činilo mu se da je prava slika bila izvađena iz okvira i da se vidi samo crna podloga. Ali kao što se sada pokazalo, to je ipak bila slika, poprsje jednog čoveka pedesetih godina. Glavu je držao tako duboko pognutu na grudi da su se oči jedva videle. U ovom pognutom stavu najviše su se, izgleda, isticali visoko izrazito čelo i jak povijen nos. Brada, zbog položaja glave pritisnuta o grudi, nalazila se znatno niže. Leva ruka, zavučena u gustu bradu, služila je kao podupirač, ali glavu nije mogla više da podigne. „Ko je to?“, upita K. „Grof?“ On je stajao pred slikom i nije ni obraćao pažnju na gostioničara. „Ne“, reče ovaj, „to je upravitelj zamka.“ „Istina, imate lepog upravitelja u zamku, ali je šteta što ima onakvog sina“, dodade K. „Ne“, uzvratila gostioničar, privuče K. malo k sebi i šapnu mu na uvo: „Švarcer je sinoć malo preterivao, njegov otac je samo podupravitelj, i to poslednji po rang.“ U tom trenutku gostioničar mu je izgledao kao kakvo dete. „Mangup“, reče K. kroz smeh, ali gostioničar se nije smejavao, već reče: „Ali i njegov otac je moćan.“ „Hajde bre, ti smatraš da je svako moćan“, reče K. „Možda smatraš da sam i ja?“ „Ne“, odgovori

ovaj snebivajući se, ali odlučno, „ne smatram da si i ti moćan.“ „Znači umeš dobro da opažaš!“, reče K. „U poverenju rečeno, ja zaista nisam moćan. Valjda zbog toga i ja uvažavam moćne isto koliko i ti, samo nisam tako iskren kao ti i neću to uvek da priznam.“ K. potapša gostioničara lako po obrazima da bi ga utešio i pokazao se blagonaklon prema njemu. Tada se ovaj ipak malo nasmeja. Sa svojim mekanim golobradim licem, on je zaista bio mladić. Kako li je samo došao do svoje postarije žene, koja je kroz kuhinjsko prozorče mogla da se vidi kako razmahuje rukama i posluje u kuhinji. Međutim, K. nije hteo više ispitivati gostioničara da ne bi s njegovog lica oterao s mukom izazvani osmejak. On mu još samo dade znak da mu otvori vrata, pa izađe u lepo zimsko jutro.

Sada je gore video zamak, jasno ocrtan u čistom vazduhu, još razgovetniji na snegu koji je, prilagođavajući se svim oblicima, svuda ležao u tankom sloju. Uostalom, izgledalo je da je na bregu mnogo manje snega nego ovde u selu, gde se K. isto onako s mukom kretao kao juče po drumu. Ovde je sneg dopirao do prozora krovinjara i odmah se opet prostirao po niskom krovu, ali tamo na bregu sve je slobodno i lako štrčalo uvis, bar tako je odavde izgledalo.

Zamak, kako se odavde iz daljine prikazivao, odgovarao je u celini njegovim očekivanjima. To nije bio ni stari utvrđeni plemićki zamak, a ni nova raskošna građevina, već jedan izduženi stroj zgrada, koji je sačinjavalo malo dvospratnih ali mnogo niskih, pribijenih jedna uz drugu; kad se ne bi znalo da je to zamak, moglo bi se smatrati da je varošica. K. je video samo jedan toranj, ali nije moglo da se razazna da li ovaj pripada kakvoj stambenoj zgradi ili crkvi. Oko njega su obletala jata čavki.

K. je išao dalje, očiju uprtih u zamak jer ga ništa drugo nije zanimalo. Ali kad je prišao bliže, zamak ga je razočarao. Bila je to ipak jedna zaista bedna varošica, sklepana od seoskih kuća, koja se odlikovala samo po tome što je valjda sve bilo zidano od kamena, ali malter beše već odavno otpao i kamen je počeo

da se kruni. K. se letimično seti gradića iz svog zavičaja: jedva je zaostajao za ovim tobožnjim zamkom. Da je njemu stalo samo do razgledanja, bilo bi šteta ovako dugo pešačiti i bolje bi učinio da je opet posetio svoj stari kraj, u kojem odavno nije bio. U mislima uporedi crkveni toranj iz svog zavičaja s tornjem tamo gore. Onaj toranj, određen, što se bez kolebanja tanjio pravo naviše, široka krova, završen crvenim ciglama, prava ovozemaljska zgrada – šta drugo možemo da zidamo? – ali s višim ciljem nego niske gomile kuća, i s jasnijim izrazom nego što ga ima tmuran radni dan. Međutim, ovaj toranj gore – jedini koji se vidi – toranj na jednoj zgradi za stanovanje, kao što se sad pokazalo, možda glavnoj zgradi zamka, samo je jednolika okrugla građevina, delom milostivo pokrivena bršljanom, s malim prozorima koji su sada odsjajivali na suncu – bilo je u tome nečeg ludackog – i jednim tavanastim završetkom, čiji su zidni zupci štrčali prema plavom nebu, nesigurni, neravnomerni, trošni, kao da su nacrtani plašljivom i nesigurnom dečjom rukom. Izgledalo je kao da je neki ukućanin pomućena uma, koji je s pravom trebalo da bude držan zatvoren u najzabačenoj sobi kuće, probio krov i uzdigao se da se pokaže svetu.

K. je opet zastao, kao da je imao veću moć rasuđivanja kad stoji. Ali u tome bi ometen. Iza seoske crkve, kod koje je zastao – to je u stvari bila samo jedna kapela proširena po ugledu na koš da bi mogla da primi parohijane – nalazila se škola. Oniska duga zgrada, koja je čudnovato ujedinjavala karakter privremenog i vrlo starog, stajala je iza jednog vrta s gvozdеном оградом, koji je sada bio snežna poljana. Baš tada izlazila su deca s učiteljem. U zbijenoj grupi deca su okružila učitelja, sve oči gledale su u njega, neprekidno su sa svih strana ćeretala, a K. uopšte nije razumeo njihov brz govor.

Učitelj, mlad omanji čovek s uskim ramenima, ali ne toliko da bi izgledao smešno, vrlo uspravan, posmatrao je K. još izdaleka; istina, osim njegove grupe dece, K. je bio jedini vidljiv čovek u celoj okolini. Kao namernik, K. pozdravi prvi, iako

je bio u pitanju jedan mali čovek sklon zapovedanju. „Dobar dan, gospodine učitelju“, reče on. Deca namah zamukoše i ova iznenadna tišina, kao priprema za njegove reči, svakako je godila učitelju. „Posmatrate zamak?“, upita on blažim glasom nego što je K. očekivao, ali takvim tonom kao da ne odobrava to što K. čini.

„Da“, reče ovaj, „Ja nisam odavde, tek sam od sinoć u ovom mestu.“

„Ne dopada vam se zamak?“, upita učitelj brzo. „Kako?“, uzvрати K., malo zbunjeno, i ponovi pitanje u ublaženom obliku: „Da li mi se zamak dopada? Zašto pretpostavljate da mi se ne dopada?“ „Nijednom koji nije odavde ne dopada se“, reče učitelj. Da ne bi na to rekao nešto neumesno, K. okrete razgovor i upita: „Vi svakako poznajete grofa?“ „Ne“, odgovori učitelj i htede da se udalji. Ali K. nije popuštao, već još jednom upita: „Kako? Ne poznajete grofa?“ „Kako bih ga poznavao?“, odgovori učitelj tiho i dodade glasno, na francuskom: „Vodite računa o prisutnosti nevine dece.“ K. iskoristi to kao povod da upita: „Da li bih mogao jednom da vas posetim, gospodine učitelju? Ostajem ovde duže vremena i osećam se već sad malo usamljeno: ne pripadam seljacima, a isto tako ni zamku.“ „Između seljaka i zamka nije velika razlika“, reče učitelj. „Može biti, ali to niukoliko ne menja moj položaj. Mogu li jednom da vas posetim?“ „Stanujem u Labudovskoj ulici, kod mesara.“ To je, istina, bio više podatak o adresi nego poziv za posetu, ali K. ipak reče: „Dobro, doći ću.“ Učitelj klimnu glavom i produži s gomilom dece, koja odmah počеше ponovo vikati na sav glas. Ubrzo se izgubiše u jednom strmom sokačetu. Međutim, K. je bio rasejan i ozlojeđen razgovorom. Prvi put od svog dolaska osetio je pravi zamor. Izgledalo je prvobitno da ga dugi put dovde nije nimalo izmorio – kako je on pešačio danima, mirno, korak po korak! Ali sad su se pojavljivale posledice prevelikog napora, i to u nezgodno vreme. Nešto ga je neodoljivo gonilo da traži nova poznanstva, ali svako novo poznanstvo povećavalo

je zamor. Bilo je već suviše i to što sebe u takvom stanju ipak prisiljava da produži šetnju bar do ulaza u zamak.

I tako je opet pošao dalje, ali to je bio dug put. Ulica, to jest ova glavna seoska ulica, nije vodila na breg, već samo blizu brega, a onda je, kao namerno, savijala i, mada se nije udaljavala od zamka, nije mu se ni približavala. K. je stalno očekivao da ulica skrene ka zamku i, pošto je to očekivao, išao je dalje. Očigledno, onako umoran on se nije usuđivao da napusti ulicu, a i čudio se dužini sela, koje kao da je bilo bez kraja, stalno iznova kućerci sa zamrzlim prozorskim oknima i sneg, a nigde ljudi. Najzad se otrže od ove ulice koja kao da ga je vezala za sebe i nađe se u jednom uskom sokačetu: sneg još dublji, izvlačenje nogu koje su upadale bio je težak posao, obli ga znoj, on najzad stade i više nije mogao dalje.

Ali K. nije bio sam – desno i levo stajali su seoski kućerci. Napravi od snega grudvu i baci je u jedan prozor. Vrata se odmah otvoriše – prva vrata koja se otvoriše za vreme celog puta kroz selo – i u njima je stajao neki stari seljak u mrkom gunju, s glavom malo nagnutom u stranu, ljubazan i slabačak. „Smem li malo k vama?“, reče K. „Vrlo sam umoran.“ On uopšte ne ču šta je stari rekao, već blagodarno prihvati pruženu mu dasku, koja ga odmah spase snega, i u nekoliko koraka nađe se u sobi.

Jedna velika soba u polutami. Onaj ko ulazi spolja ne može isprva ništa da vidi. K. se saplete o neko korito i jedna ženska ruka ga zadržava. Iz jednog ugla čula se glasna dečja vika; u drugom se valjala gusta para i od polusvetlosti činila mrak. K. je stajao kao u oblacima. „On je pijan“, reče neko. „Ko ste vi?“, upita jedan osoran glas, a onda, obraćajući se starcu: „Zašto si ga pustio unutra? Zar treba puštati unutra sve što luta ulicama?“ „Ja sam grofov zemljomer“, reče K, pokušavajući da se opravda pred nekim koji je bio još nevidljiv. „Ah, to je zemljomer“, reče jedan ženski glas, a onda nastade potpuna tišina. „Vi me poznajete?“, upita K. „Svakako“, reče kratko isti glas. To što su ga poznavali nije, izgleda, značilo preporuku za njega.

Najzad, para se malo proredi i K. je mogao polako da se snađe. Ovo je, izgleda, bio dan opšteg pranja. Blizu vrata prano je rublje. Ali para je dolazila i iz drugog ugla, gde su se u drvenom koritu toliko velikom da takvo K. još nikad nije video – imalo je obim dva kreveta – kupala dva čoveka u vodi koja se pušila. Ali još veće iznenađenje – a nije se znalo tačno u čemu se to iznenađujuće sastoji – predstavljao je desni kutak. Iz velikog otvora, jedinog na zadnjem zidu sobe, dopirala je, verovatno iz dvorišta, bleđa snežna svetlost i davala sjaj svile odeći jedne žene, umorno zavaljene u visokoj naslonjači, sasvim u uglu. Na grudima je držala odojče. Nekoliko dece igralo se oko nje, seljačka deca kao što se moglo videti, ali ona kao da njima nije pripadala. Svakako, bolest i umor prefinjuju i seljake.

„Sedite“, reče jedan od muškaraca, jedan bradonja, uz to još s nakostrešenim brkovima ispod kojih je, zadihano duvajući, držao stalno otvorena usta. Držeći ruku iznad jednog vedra s vodom – što je bilo smešno videti – on pokaza na jedan kovčeg, i pritom poprska K. po celom licu toplom vodom. Na kovčegu je već sedeo starac koji je K. pustio u sobu. K. je bio blagodaran što može najzad da sedne. Sada više niko nije o njemu vodio računa. Žena koja je prala rublje, plavojka, mladalački jedra, tiho je pevala radeći; muškarci u drvenom koritu pljuskali su se i vrteli; deca su htela da im priđu, ali ih je u tom stalno ometalo uporno prskanje vodom, što nije mimoišlo ni K.; žena u naslonjači ležala je kao bez života, ne spuštajući pogled čak ni na dete na grudima, već gledajući neodređeno u visinu.

K. je dugo gledao ovu nepromenljivo lepu, žalosnu sliku, a onda mora da je zaspao, jer kad ga je trgao jedan jak glas, njegova glava je ležala na ramenu starca pored njega. Muškarci su bili završili kupanje u koritu – u kojem su se sada brčkala deca pod nadzorom plavokose žene – i stajali su obučeni ispred njega. Pokaza se da je od njih dvojice onaj dernjavi bradonja bio manje važan. Drugi naime, iste veličine kao bradonja, ali sa mnogo kraćom bradom, bio je tih čovek, sporih misli, zdepast,

punačak i u licu, pognute glave. „Gospodine zemljomere“, reče on, „vi ovde ne možete ostati. Izvinite zbog neljubaznosti.“ „Nisam ni hteo da ostanem“, reče K., „već samo malo da se odmorim, to sam učinio i sad idem.“ „Vas svakako čudi nedostatak gostoljubivosti“, reče čovek, „ali gostoljubivost nije naš običaj, nama gosti nisu potrebni.“

Malo osvežen spavanjem, a i malo prijemčiviji za utiske nego dotle, K. se obradova ovim otvorenim rečima. On se sad kretao slobodnije, zabadao štap ovamo-onamo, približio se ženi u naslonjači, a uostalom bio je rastom najveći u sobi.

„Naravno“, reče K., „gosti vam nisu potrebni. Ali tu i tamo neko vam je ipak potreban, kao na primer ja, zemljomer.“ „Ne znam ja to“, reče čovek polako, „pošto su vas zvali verovatno ste potrebni, ali to je izuzetak, a mi, mi mali ljudi držimo se pravila, to nam ne možete zameriti.“ „Ne, ne“, uzvratila K., „imam samo da vam budem zahvalan, vama i svima ovde.“ A onda, neočekivano za sve, K. se bukvalno jednim pokretom okrete i nađe se pred ženom u naslonjači. Ona ga je posmatrala umornim plavim očima, jedna svilena prozirna marama padala joj je do polovine čela, odojče je spavalo na njenim grudima. „Ko si ti?“, upita je K. Odmahujući rukom – nije bilo jasno da li je to značilo prezir prema K. ili se odnosilo na njen sopstveni odgovor – ona reče: „Jedna devojka iz zamka.“

Sve je to trajalo samo jedan trenutak, a K. je već imao zdesna i sleva ona dva muškarca, koji su ga, kao da ne postoji drugo sredstvo za sporazumevanje, ćutke svom snagom vukli prema vratima. Starac je video u tome nešto što ga je obradovalo i pljeskao je rukama. Smejala se i pralja, uz paklenu dreku koju su iznenada digla deca.

Međutim, K. se brzo nađe na ulici, dok su seljaci s praga kuće motrili na njega. Opet je padao sneg, pa ipak je izgledalo malo svetlije. Bradonja je doviknuo nestrpljivo: „Kuda ćete? Ovuda se ide u zamak, ovuda u selo.“ K. ne odgovori njemu, ali reče onom drugom, koji je pored sve svoje zakopčanosti

izgledao pristupačnije: „Ko ste vi? Kome treba da zahvalim što sam bio prihvaćen?“ „Ja sam štavilac koža Lazeman“, glasilo je odgovor, „ali: da zahvaljujete nemate nikome.“ „Dobro“, reče K., „možda ćemo se još koji put naći zajedno.“ „Ne verujem“, uzvratila ovaj. U tom trenutku bradonja uzviknu s uzdignutom rukom: „Dobar dan, Arture! Dobar dan, Jeremijo!“ K. se osvrte – ipak u ovom selu ima još ljudi koji se pokazuju na ulici! Puteš koji vodi iz zamka dolazila su dva mladića, srednjeg rasta, oba vrlo vitka, u tesnim odelima, vrlo slična jedan drugom, čak i u licu. Boja njihovih lica bila je tamnomrka, ali šiljate bradice odudarale su ipak svojom naročitom crnom bojom. S obzirom na ovakvo stanje puteva, oni su išli iznenađujuće brzo, izbacujući u taktu svoje tanke noge. „Kuda ste naumili?“, viknu bradonja. Sporazumevati se s njima bilo je moguće samo dovikivanjem, tako su brzo išli, a nisu se zaustavljali. „Poslovi!“, doviknuše oni kroz smeh. „Gde?“ „U gostionici!“ „I ja idem tamo!“, uzviknu K. jače od drugih, osetivši veliku želju da ga ona dvojica povedu. Istina, poznanstvo s njima nije mu se činilo naročito preporučljivo, ali očigledno su dobri i prijatni saputnici. Oni čuše njegove reči, ali ipak samo klimnuše glavama i produžiše.

K. je još stajao u snegu, bez mnogo volje da podigne nogu da bi ona korak dalje ponovo utonula u duboki sneg. Štavilac koža i njegov drug, zadovoljni što su se najzad otresli K., povlačili su se polako u kuću, stalno se osvrćući kroz samo malo otvorena vrata, i K. se nađe sam sa snegom koji ga je opkoljavao. „To bi bila prilika za malo očajavanje“, pomisli on, „kad bih ovde stajao samo slučajno, a ne namerno.“

Tada se na kućerku s leve strane otvorila jedan majušan prozor. Zatvoren, on je, valjda zbog odbleska snega, izgledao plav i bio je tako malen da se sada, kad je bio otvoren, u njemu nije moglo videti celo lice onog ko je gledao, već samo oči, staračke mrke oči. „On stoji tamo“, ču K. kako govori jedan drhtavi ženski glas. „To je zemljomer“, reče jedan muški glas. Onda čovek priđe prozoru

i upita, ne baš neljubazno, ali ipak tako kao da mu je stalo da na ulici, pred njegovom kućom, bude sve u redu: „Koga čekate?“ „Čekam sanke koje bi me povezele“, reče K. „Ovde nema sanki“, odgovori čovek na prozoru, „ovde nema saobraćaja.“ „Ali to je ipak put koji vodi u zamak“, primeti K. „Pa ipak, ovde nema saobraćaja“, uzvratil čovek s izvesnom neumoljivošću. Onda obojica začušaše. Ali čovek na prozoru se očigledno nešto premissljavao jer je još držao otvoren prozor, iz kojeg je kuljao dim. „Rđav put“, reče K. da bi mu pomogao. Ali ovaj samo odgovori: „Da, zaista.“ Međutim, posle kratke pauze, ipak reče: „Ako hoćete, povešću vas svojim sankama.“ „Učinite to, molim vas“, reče K. obradovan, „a koliko tražite za to?“ „Ništa“, odgovori čovek. K. se veoma začudi. „Pa vi ste zemljomer i pripadate zamku“, objasni čovek. „Kuda hoćete da vas odvezem?“ „U zamak“, odgovori K. brzo. „Onda ne vozim“, reče čovek bez premissljanja. „Ja pripadam zamku“, reče K, ponavljajući reči koje mu je on sam rekao. „Može biti“, uzvratil ovaj ostajući pri svome. „Odvezite me onda do gostionice“, reče K. „Dobro“, pristade čovek, „odmah dolazim sa sankama.“ Sve to nije ostavljalo utisak neke naročite ljubaznosti, već pre jedne sebične, plašljive i gotovo pedantne želje da se K. ukloni ispred kuće.

Kapija dvorišta se otvori i izađoše jedne male sanke za lak teret, sasvim ravne, bez ikakvog sedišta, koje je vukao slabi konjić, a pored njih jedan čovek, poguren, slabačak, gegav, mršava, crvena nazebla lica, koje je izgledalo izuzetno sitno zbog vunenog šala čvrsto umotanog oko glave. Čovek je bio očigledno bolestan i izašao je samo da bi odvezao K. Ovaj pomenu nešto o tome, ali čovek samo odmahnu rukom. K. doznade samo toliko da je to kočijaš Geršteker i da je uzeo ove neudobne sanke zato što su baš one stajale spremne, a izvlačenje drugih trajalo bi dugo. „Sedajte“, reče on i pokaza na zadnji deo sanki. „Sešću pored vas“, reče K. „Ja ću hodati“, uzvratil Geršteker. „Ali zašto?“, upita K. „Hodaću“, ponovi Geršteker i dobi takav napad kašlja da se sav tresao i rukama

morao da se drži za sanke. K. ne reče ništa više, sede pozadi u sanke, kašljanje se polako stiša i oni krenuše.

Zamak tamo gore, već zagonetno zamračen, u koji se K. nadao da će dospeti još danas, opet se udaljavo. Ali kao da su hteli da mu prilikom ovog privremenog rastanka pruže još jedan znak, tamo gore odjeknu zvuk zvona, razdragan zvuk zvona koji učini da bar za trenutak srce zadrhti, kao da mu preti – jer u zvuku je bilo i nečeg bolnog – ispunjenje onog za čim je nesigurno težilo. Ali ubrzo zamuče veliko zvono i odmeni ga jedno slabo, monotono malo zvono, možda još tamo gore, a možda već u selu. Istina, ovo zvonjenje bolje je odgovaralo sporij vožnji i bednom ali neumitnom vozaču.

„Slušaj“, uzviknu K. iznenada – već su bili u blizini crkve, do gostionice više nije bilo daleko, K. je već mogao da se osmeli na ponešto – „veoma me čudi kako si smeo da me voziš na sopstvenu odgovornost. Zar smeš to?“ Geršteker ne pokloni pažnje tome što K. govori i produži mirno da korača pored konjića. „Hej!“, doviknu mu K., napravi grudvu od snega koji je ležao na sankama i pogodi njom Gerštekeru posred uha. Sada ovaj stade i okrete se. Međutim, kad ga K. vide tako izbliza – sanke su otišle još malo napred – tu pogurenu i u izvesnoj meri osakaćenu priliku, to crveno, umorno, sitno lice s nekako različitim obrazima, jednim pljosnatim a drugim upalim, usta, otvorena na oslušivanje, nekoliko pojedinačnih zuba, on ponovi sa saosećanjem ono što je malopre rekao sa zajedljivošću: da li Geršteker neće možda biti kažnjen što je njega vozio? „Šta ti hoćeš?“, upita Geršteker ne shvativši pitanje, ali i ne sačeka neko dalje razjašnjenje, već podviknu konjiću i oni produžiše.

GLAVA II

Kad su se sasvim približili gostionici – K. je to znao po jednom zavijutku – bilo je već potpuno mračno. Zar je tako dugo bio van gostionice? Po njegovom računu jedva sat ili dva, a otišao je još jutros i nije bio gladan, i do maločas bila je ravnomerna svetlost, a sada je pomrčina. „Kratki dani, kratki dani!“, reče u sebi, skliznu sa sanki i uputi se u gostionicu.

Gore, na malim spoljnim stepenicama zgrade stajao je gostioničar, koji ga je tu čekao da bi mu poželeo dobrodošlicu, i sa svetiljkom u uzdignutoj ruci osvetljavao mu prilaz. Sećajući se letimično kočijaša, K. zastade: odnekud je dopirao kašalj, to je bio on. Dobro, uskoro će ga već opet videti. Tek kad je bio gore kod gostioničara, koji ga ponizno pozdravi, primeti s obe strane vrata po jednog čoveka. On uze gostioničaru svetiljku iz ruke i osvetli tu dvojicu: to su bili isti ljudi koje je već sreo i koji su bili oslovljeni imenima Artur i Jeremija. Oni ga pozdraviše po vojnički. Prisećajući se vremena kad je služio vojsku, tog srećnog vremena, on se nasmeja. „Ko ste vi?“, upita i zagleda u jednog i drugog. „Vaši pomoćnici“, odgovoriše oni. „To su vaši pomoćnici“, potvrdi tiho gostioničar. „Kako?“, upita K. „Vi ste moji stari pomoćnici koje sam ja pozvao i koje čekam?“ Oni to

potvrdiše klimanjem glave. „Onda dobro“, reče K. posle kraćeg ćutanja, „dobro je što ste došli. Uostalom“, nastavi on posle još jednog kratkog ćutanja, „vi ste mnogo zadocnili, vrlo ste nehatni.“ „Bio je dug put“, reče jedan. „Put je dug“, ponovi K., „ali ja sam vas sreo kad ste dolazili iz zamka.“ „Da“, odgovoriše oni bez nekog bližeg objašnjenja. „Gde su vam aparati?“, upita K. „Mi ih nemamo“, odgovoriše oni. „Aparati koje sam vam poverio na čuvanje?“, pitao je K. „Mi ih nemamo“, ponoviše oni. „Al’ ste mi vi neki ljudi!“, reče K. „Razumete li se vi nešto u premeravanje zemlje?“ „Ne“, glasio je odgovor. „Ali ako ste vi moji stari pomoćnici, onda se morate razumeti.“ Oni su ćutali. „Hajde, dođite“, reče K. i ugura ih ispred sebe u kuću.

Onda su u gostionici sedeli utroje za jednim stočićem, uz pivo, prilično ćutljivi, K. u sredini, desno i levo pomoćnici. Inače su samo još za jednim stolom sedeli seljaci, slično kao i sinoć. „Teško je s vama“, reče K. i opet, kao već često dotad, uporedi njihova lica: „Kako ću vas razlikovati? Vi se razlikujete samo po imenima, inače ste jedan drugom slični kao“, on zamuca, a onda nehodično nastavi, „da, inače ste slični jedan drugom kao zmijske.“ Oni su se smeškali. „Obično nas ne mešaju“, rekoše kao da se pravdaju. „Verujem“, reče K. „U to sam se i sam uverio. Ali ja vidim samo svojim očima, a njima ne mogu da vas razlikujem. Zbog toga ću s vama postupati kao da ste jedan čovek, obojicu ću zvati imenom Artur, kao što se jedan od vas zove. Ti, valjda?“ „Ne“, reče ovaj, „ja se zovem Jeremija.“ „To je svejedno“, reče K. „Imenom Artur zvaću obojicu. Pošljem li negde Artura, ići ćete obojica; dam li nešto Arturu da uradi, radićete obojica. To ima za mene taj veliki nedostatak što ne mogu da vas upotrebim za odvojene radove, ali i preimućstvo jer za sve što vam stavim u zadatak odgovarate zajedno i nepodeljeno. Kako ćete vi da podelite posao između sebe, meni je svejedno, samo ne smete jedan na drugog da se izgovarate jer za mene ste jedan čovek.“ Oni su razmišljali, a onda rekoše: „To će nam biti vrlo nezgodno.“ „Kako da ne“, reče K., „naravno

da će biti nezgodno, ali tako ostaje.“ Već od nekog vremena K. je primetio jednog seljaka kako se šunja oko stola. Seljak se najzad odluči, priđe jednom pomoćniku i htede da mu nešto došapne. „Izvinite!“, uzviknu K., tresnu rukom o sto i ustade. „To su moji pomoćnici i mi sada imamo poslovni razgovor. Niko nema prava da nam smeta.“ „O, molim, molim“, reče seljak uplašeno i, idući natraške, vrati se svom društvu. „To pre svega morate imati u vidu“, reče K. pošto je opet seo, „bez moje dozvole ne smete ni s kim da govorite. Ja sam ovde tuđinac, a i vi, ako ste moji stari pomoćnici, onda ste i vi to isto. Zbog toga mi, tri tuđinca, moramo da se držimo zajedno. Dajte mi zato ruke.“ Oni ih brže-bolje ispružiše. „Ostavite svoje ručerde“, reče K, „ali moja naredba važi. Ja idem sada da spavam, a i vama to savetujem. Danas smo propustili jedan radni dan, ali sutra posao počinje vrlo rano. Morate da nađete jedne sanke za vožnju u zamak i da s njima čekate spremni, ovde pred kućom, u šest sati.“ „Dobro“, reče jedan. Ali drugi upade: „Kažeš dobro, a znaš da nije moguće.“ „Mir!“, reče K. „Da se niste, valjda, već počeli međusobno razlikovati.“ Ali sada i onaj prvi reče: „Ima pravo, nije moguće, bez dozvole nijedan tuđinac ne sme u zamak.“ „Od koga treba tražiti dozvolu?“ „Ne znam, valjda od upravnika zamka.“ „Onda ćemo telefonski da je tražimo, odmah telefonirajte upravniku, obojica!“ Oni potrčaše aparatu, dobiše vezu – kako su se tiskali! U takvim stvarima bili su preterano poslušni – i upitaše da li K. može s njima da dođe sutra u zamak. Odgovor: „Ne!“, dopre čak do stola za kojim je K. sedeo. Istina, odgovor je bio još potpuniji i glasio je: „Ni sutra, ni ma u koji drugi dan.“ „Sam ću telefonirati“, reče K. i ustade. Dok je dotle na njega i njegove pomoćnike malo obraćana pažnja – izuzev samo slučaja s onim seljakom – njegova poslednja primedba izazva opštu radoznalost. Kad se K. podiže, podigoše se i svi drugi i, mada je gostioničar pokušavao da zadrži seljake, oni se približiše telefonskom aparatu, tiskajući se u polukrug oko K. Kod njih je preovlađivalo mišljenje da K.

neće dobiti odgovor. On je morao da ih moli da budu mirni i reče da njemu nije potrebno da čuje njihovo mišljenje.

Iz slušalice je dopiralo zujanje kakvo K. još nije čuo pri telefoniranju. Izgledalo je kao kad se brujanje bezbrojnih dečjih glasova – ali ni to opet nije bilo brujanje, već pesma dalekih, beskrajno dalekih glasova – kao kad se to brujanje na neki prosto nemoguć način slije u jedan jedini visok ali snažan glas koji udara na uvo, kao da traži da prodre dublje, a ne samo do bednog sluha. K. nije telefonirao, već je osluškivao, oslonjen levom rukom o naslon telefona, i tako slušao.

Nije znao koliko dugo; uostalom sve dotle dok ga gostioničar ne povuče za kaput – jedan momak je došao s porukom za njega. „Beži!“, dreknju K. ne mogavši da se obuzda. Možda se to čulo i kroz telefon jer baš tada se neko javi. Razvi se ovakav razgovor: „Ovde Osvald. Ko je tamo?“, ču se jedan strog, nadmen glas, s jednom malom jezičnom manom, kao što se K. učini, a koju je glas nastojao da nadoknadi povećanom strogošću. K. se ustručavao da kaže ko je jer ga je telefon činio bespomoćnim; onaj tamo mogao je da ga zaspe grdnjom, da spusti slušalicu i da mu na taj način zatvori jedan put koji možda nije bio bez važnosti. Ali njegovo oklevanje izazvalo je nestrpljenje kod onog drugog. „Ko je tamo?“, ponovi on i dodade: „Bilo bi mi vrlo milo kad se odatle ne bi toliko telefoniralo; maločas je neko telefonirao.“ K. se ne upusti u to da odgovori na tu primedbu, već reče, stvorivši iznenadnu odluku: „Ovde je pomoćnik gospodina zemljomera.“ „Koji pomoćnik? Koga gospodina? Kakav zemljomer?“ K. se priseti jučerašnjeg telefonskog razgovora. „Pitajte Frica“, reče on kratko. To je pomoglo, na njegovo sopstveno čuđenje. Ali još više nego što je pomoglo, njega začudi usklađenost službe tamo. Odgovor je glasio: „Znam sad. Većiti zemljomer! Da, da“, pa dalje, „Koji pomoćnik?“, „Josif“, reče K. Malo mu je smetalo mrmljanje seljaka iza njegovih leđa; očigledno, oni se nisu slagali s tim što se on lažno predstavio. Međutim K. nije imao vremena da

se bavi njima jer je bio potpuno zauzet razgovorom. „Josif?“, ču se pitanje. „Pomoćnici se zovu“... – nastade mala pauza; očigledno, onaj tamo tražio je imena od nekog drugog „Artur i Jeremija.“ „To su novi pomoćnici“, reče K. „Ne, to su stari.“ „To su novi, a ja sam stari koji je danas došao gospodinu zemljomeru.“ „Ne!“, odjekivalo je u aparatu. „Ko sam onda ja?“, upita K., mirno kao i dosad. Posle izvesnog ćutanja reče taj isti glas, s istom jezičnom manom, pa ipak kao da je kakav drugi, dublji i više poštovanja dostojan glas: „Ti si stari pomoćnik.“

K. je osluškiavao zvuk glasa i pritom gotovo preču pitanje: „Šta si hteo?“ On bi najradije već spustio slušalicu. Od ovog razgovora ništa više nije očekivao. Ali silom okolnosti on još upita: „Kad može moj šef da dođe u zamak?“ „Nikad!“, glasio je odgovor. „Dobro“, reče K. i okači slušalicu.

Seljaci koji su stajali iza njega već su se sasvim primakli. Pomoćnici, gledajući ga ispod oka, bili su zauzeti teranjem seljaka od njega. Međutim, izgledalo je da je sve to samo komedija, a i seljaci, zadovoljni razgovorom, polako popustiše. Tada, pozadi, jedan čovek, idući brzim korakom, razdvoji njihovu grupu, pokloni se pred K. i predade mu jedno pismo. K. zadržava pismo u ruci i gledaše u donosioca, koji mu se za trenutak učini važniji. Između njega i pomoćnika postojala je velika sličnost: i ovaj je bio vitak kao i oni, isto onako oskudno obučen, gibak i okretan kao i oni, pa ipak sasvim drukčiji. Kad bi K. imao njega za pomoćnika! On ga je malo podsećao na ženu s odojčetom koju je video kod štavioca koža. Bio je obučen u belo, istina njegovo odelo nije bilo od svile, već zimsko kao sva druga, ali je imalo finoću i svečan izgled odela od svile. Lice mu je bilo svetlo i vedro, oči vrlo krupne, a njegov osmeh je imao nečeg neverovatno bodrećeg; on pređe rukom preko lica kao da je hteo da rastera taj osmeh, ali u tome ne uspe. „Ko si ti?“ upita K. „Zovem se Barnabas“, reče on. „Ja sam momak.“ Dok je govorio, njegova usta otvarala su se i zatvarala muški, pa ipak blago. „Dopada li ti se ovde?“, upita K. i pokaza na seljake, čiju

je radoznalost još pobuđivao i koji su, sa svojim potpuno izmučenim licima – lobanja je izgledala kao da je odozgo udarom spljeskana i da su crte lica postale pri tom udaru – sa svojim pohlepnim usnama i otvorenim ustima, gledali, ali opet i nisu gledali jer neki put njihov pogled je lutao unaokolo i zaustavio bi se na nekom nezanimljivom predmetu; K. zatim pokaza i na pomoćnike koji su se držali zagrljeni, obraz uz obraz, i smeškali, nije bilo jasno da li iz poniznosti ili podsmešljivo. Sve mu to pokaza kao da mu predstavlja svoju pratnju, koju su mu izuzetne prilike nametnule, i očekivaše – u tome je ležala poverljivost do koje mu je bilo stalo – da Barnabas stalno uviđa razliku između njega i njih. Ali Barnabas ne odgovori na pitanje – istina iz bezazlenosti, što se moglo videti – već kao lepo vaspitan služitelj shvati to kao uobičajenu reč gospodara, samo što u smislu pitanja baci pogled unaokolo, pozdravi znakom ruke poznanike među seljacima i izmenja nekoliko reči s pomoćnicima, sve to slobodno i prirodno, ne mešajući se s njima. K. se – odbijen ali ne i postićen – vrati pismu koje je držao u ruci i otvori ga. Ono je glasilo:

Vrlo poštovani gospodine,

Vi ste, kao što znate, primljeni u grofovsku službu. Vaš prvi pretpostavljeni je opštinski delovođa u selu, koji će vam detaljnije saopštiti uslove vašeg rada i nagrade i kome ćete polagati računa o svome radu. Ipak, ja vas neću gubiti iz vida. Barnabas, donosilac ovog pisma, raspitivaće se kod vas s vremena na vreme da bi doznao vaše želje i meni će ih saopštavati. Vi ćete me uvek naći spremnog da vam budem na usluzi, ukoliko je to moguće. Meni je stalo do toga da imam zadovoljne radnike.

Potpis nije bio čitljiv, ali je uz potpis stajalo: „Upravitelj kancelarije H.“ „Pričekaj!“, reče K. Barnabasu, koji se pokloni, a zatim viknu gostioničaru da mu pokaže jednu sobu jer hoće

neko vreme da bude sam s pismom. Istovremeno se priseti da je Barnabas, pored sve naklonosti koju on ima prema njemu, ipak samo momak i on mu poruči jedno pivo. Obrati pažnju kako će Barnabas to primiti; ovaj to primi sa zadovoljstvom i odmah popi pivo. Onda K. ode s gostioničarem. U kućici nisu mogli da mu stave na raspoloženje ništa drugo sem jedne male sobe na tavanu, a i tu je bilo teškoće jer je trebalo smestiti na neko drugo mesto dve sluškinje koje su dotle tu spavale. Istina, trebalo je samo odstraniti sluškinje, inače soba je ostala nepromenjena, bez prostirke na jedinom krevetu, samo dva jastuka i jedno konjsko ćebe, i to sve onako kako je ostalo od prošle noći. Na zidu nekoliko pobožnih slika i fotografija vojnika. Nije čak bilo ni provetreno, očigledno se nije ni očekivalo da novi gost tu ostane dugo i ništa nije učinjeno da bi on ostao. Međutim, K. je pristajao na sve; on se zavi u ćebe, sede za sto i pri sveći poče da čita pismo.

Pismo nije bilo ujednačeno, imalo je mesta u kojima se s njim govorilo kao s ravnopravnim, kao s nekim čija se volja poštuje. Takav je bio naslov, takvo ono mesto koje se odnosilo na njegove želje. Ali bilo je opet mesta u kojima se otvoreno ili prikriveno postupalo prema njemu kao prema kakvom radniku koji je sa sedišta onog upravitelja jedva primetan i upravitelj mora da se napreže da ga „ne gubi iz vida“; njegov pretpostavljeni nije niko više nego seoski delovođa, kome on mora čak i računati o sebi da polaže, a njemu ravan je valjda jedino seoski policajac. To su nesumnjivo bile protivrečnosti, i to tako očigledne da su morale da budu namerne. Jer za njega je bilo gotovo nemoguće da prema jednoj takvoj ustanovi gaji suludu pomisao da je tu možda delovala i neodlučnost. Štaviše, on je u tome video da mu je otvoreno pružen izbor i ostavljeno na volju šta da učini s uputstvima u pismu: da li hoće da bude seoski radnik s jednom, istina, označenom, ali samo prividnom vezom sa zamkom, ili da bude samo prividno seoski radnik koji u stvarnosti ceo svoj radni odnos zasniva na izveštajima koje

prenosi Barnabas. K. nije oklevao sa izborom, ne bi oklevao ni da nije imao dosadašnja iskustva. Samo kao seoski radnik, po mogućnosti što dalje od gospode iz zamka, on je bio u stanju da postigne nešto u zamku. Ovi ljudi u selu, koji su još tako nepoverljivi prema njemu, progovoriće opet kad on postane ako ne baš njihov prijatelj, a ono bar njihov sugrađanin, i kad se jednom ne bude razlikovao od Gerštekera ili Lazemana – a to treba da se dogodi brzo jer od toga sve zavisi – onda će mu se svakako najednom otvoriti svi putevi koji bi mu, da je upućen samo na gospodu tamo gore i njihovu milost, ostali ne samo zauvek zatvoreni već i nevidljivi. Istina, postojala je jedna opasnost, i ona je u pismu bila dovoljno naglašena, čak s izvesnom radošću prikazana kao neizbežna. To je bio položaj radnika. Služba, pretpostavljeni, rad, odredbe o nadnicama, radnici, o tome je vrvelo u pismu, i čak kad je rečeno ono drugo, o ličnosti, rečeno je s tog stanovišta. Ako je K. želeo da bude radnik, on je to mogao, ali sa svom strahovitom ozbiljnošću i bez ikakvih drugih izgleda. K. je znao da se ne preti otvorenom prinudom, nje se nije ni plašio, najmanje ovde, ali sila obeshrabrujućih okolnosti, navikavanje na razočaranja, dejstvo neprimetnih uticaja svakog trenutka – toga se nesumnjivo plašio, pa ipak morao je s tom opasnošću da se prihvati borbe. U pismu takođe nije prećutano da, ako do borbe treba da dođe, K. mora da ima smelosti da je počne; to je rečeno s finoćom i samo jedna nemirna savest – nemirna, ne rđava – mogla je to da primeti. To su bile one tri reči – kao što znate – u vezi sa njegovim prijemom u službu. K. se prijavio i otada je znao, kao što je u pismu bilo naglašeno, da je primljen.

On skide sliku sa zida i obesi pismo o ekser. U ovoj sobi će stanovati, tu treba da visi pismo.

Onda siđe u gostionicu. Barnabas je sedeo s pomoćnicima za jednim stočićem. „Ah, tu si“, reče K. bez nekog povoda, već samo zato što mu je bilo milo da vidi Barnabasa. Ovaj odmah skoči. Čim je K. ušao, podigoše se i seljaci da bi mu se približili,

jer im je već ušlo u običaj da ga prate. „Ali šta hoćete stalno od mene?“, uzviknu K. Oni se ne uvrediše, okrenuše se i polako se vratiše svojim mestima. Pri odlaženju, jedan, s neodređenim osmehom koji neki drugi prihvatiše, olako reče, kao da objašnjava: „Čuje se uvek nešto novo“, i on obliznu usnu, kao da je „novo“ neko jelo. K. ne reče ništa u znak pomirenja s njima – bilo je dobro da ga se malo plaše. Međutim, tek što je seo za Barnabasov sto, oseti iza leđa dah jednog seljaka; došao je, kaže, da uzme slanik, ali K. tresnu ljutito nogom i seljak umače bez slanika. Zaista je bilo lako ovladati njim; trebalo je samo natutkati seljake na njega. Njihovo uporno sudelovanje činilo mu se gore nego zakopčanost drugih, a uostalom i to je bila zakopčanost jer kad bi K. seo za njihov sto, oni sigurno ne bi ostali da sede. Samo ga je Barnabasova prisutnost zadržavala da ne diže viku. Ipak se, i dalje preteći, okrete prema njima; i oni su se bili okrenuli prema njemu. Ali kad ih vide kako tamo sede, svaki na svome mestu, govoreći među sobom, bez neke vidljive međusobne veze, povezani jedni s drugima samo time što u njega zure, njemu se učini kao da uopšte i nije zlonamernost to što ih navodi da ga proganjaju. Možda bi zaista hteli nešto od njega, ali nisu u stanju to da kažu, a ako nije to, onda je možda samo detinjarija – detinjarija koja se ovde izgleda odomaćila. Zar nije detinjast i gostioničar koji stoji kao ukopan držeći obema rukama čašu piva koju treba da donese nekom gostu, gleda u K. i ne čuje dozivanje gostioničarke, koja je promolila glavu kroz kuhinjsko prozorče?

Nešto malo umiren, K. se obrati Barnabasu. Pomoćnike bi rado odstranio, ali nije mogao da pronađe povod. Uostalom, oni su mirno gledali u svoje pivo. „Pročitao sam pismo“, reče K. „Znaš li ti sadržinu?“ „Ne“, odgovori mu Barnabas, ali izgledalo je da njegov pogled kaže više nego njegove reči. Možda se K. varao ovde u oceni dobra, kao što se kod seljaka varao u oceni zla, ali i dalje se osećao ugodno u Barnabasovom prisustvu. „U pismu se govori i o tebi. To jest, ti treba povremeno da prenosiš

vesti između mene i upravitelja, pa sam zato mislio da ti je poznata sadržina.“ „Ja sam“, reče Barnabas, „samo dobio nalog da pismo predam, da čekam dok bude pročitano i da prenesem tvoj odgovor, bilo usmeni ili pismeni, ako se tebi učini da je to potrebno.“ „Dobro“, reče K., „nije potrebno ništa pismeno, ali isporuči gospodinu upravitelju – kako se on zove? Nisam mogao da pročitam potpis.“ „Klam“, reče Barnabas. „Isporuci, dakle, gospodinu Klamu moju zahvalnost za prijem u službu i za njegovu izuzetnu ljubaznost koju ja, kao neko ko ovde još nije imao prilike da se pokaže, umem da cenim. Ja ću se potpuno upravljati prema njegovim smernicama. Naročite želje danas nemam.“ Barnabas, koji je pažljivo slušao, zamoli K. za dozvolu da ponovi njegov nalog. K. pristade i on ponovi sve doslovno. Onda ustade da se oprosti.

Sve vreme K. je posmatrao njegovo lice i učini to sad poslednji put. Barnabas je bio gotovo isto toliko visok kao i K., pa ipak je izgledalo kao da se njegov pogled spušta na K., ali to se dešavalo malne ponizno jer je bilo nemoguće da ovaj čovek hoće nekog da postidi. Istina, on je bio samo momak, prenosilac poruka, nije čak znao ni sadržinu pisma koje je imao da isporuči, ali sam njegov pogled, njegov osmeh, njegov hod izgledali su već kao neka poruka, makar da on ni o njoj ništa nije znao. I K. mu pruži ruku, što njega očigledno iznenadi jer je hteo samo da se pokloni.

Čim je Barnabas otišao – pre nego što će da se otvore vrata, on se još malo osloni ramenom o njih i prelete sobu jednim pogledom koji nikom pojedinačno nije bio namenjen – K. reče pomoćnicima: „Doneću iz sobe svoje crteže, a onda ćemo razgovarati o sledećem poslu.“ Oni htedoše da pođu. K. je morao još odlučnije da ponovi svoju naredbu. Barnabas nije više bio u hodniku. Ali ipak, tek što je izišao. Međutim, ni pred kućom – padao je novi sneg – K. ga ne vide. On viknu: „Barnabase!“ Nema odgovora. Da nije još u kući? Izgledalo je da je to jedina mogućnost koja još ostaje. Pa ipak, K. je vikao

njegovo ime iz sve snage. Ime je odjekivalo kroz noć. Iz daljine dođe jedva čujan odgovor; znači, Barnabas je već odmakao toliko daleko. K. ga ponovo viknu i istovremeno pođe mu u susret; kad su se sreli, gostionica se više nije videla. „Barnabase“, reče mu K. ne mogući da savlada izvesno podrhtavanje svoga glasa, „hteo sam još nešto da ti kažem. Primećujem i to da je ipak vrlo rđavo udešeno to što sam ja, ako mi nešto zatreba, upućen samo na tvoje slučajno dolaženje iz zamka. Da te sad slučajno nisam stigao – a ti letiš, ja sam mislio da si još u kući – ko zna koliko bih morao da čekam dok se ti ponovo ne pojaviš.“ „Ali ti možeš da moliš upravitelja da dolazim uvek u vreme koje ti odrediš.“ „Ni to nije dovoljno“, reče K., „možda ja neću imati ništa da kažem celu jednu godinu, a četvrt sata posle tvog odlaska iskrzne nešto neodložno.“ „Trebalo li onda da kažem upravitelju da između njega i tebe bude uspostavljena neka druga veza, a ne preko mene?“ „Ne, ne“, reče K. „Ja sam tu stvar pomenuo samo uzgred, ovog puta ipak sam te srećno stigao.“ Barnabas reče: „Hoćemo li da se vratimo u gostionicu da bi mogao da mi daš nov nalog?“ On već učini jedan korak u pravcu gostionice. „Nije potrebno, Barnabase“, reče K., „ja ću te pratiti jedan delić puta.“ „Zašto nećeš da ideš u gostionicu?“ upita Barnabas. „Smetaju mi ljudi tamo“, reče K. „I sam si video kako su seljaci nametljivi.“ „Mogli bismo da odemo u tvoju sobu“, reče Barnabas. „To je soba za sluškinje, prljava i memljiva da ne bih morao tamo da ostanem, hteo sam da odem malo s tobom. Ti samo moraš dozvoliti“, dodade K. da bi sasvim savladao njegovo oklevanje, „da se dobro uhvatim za tebe jer ti ideš sigurnije.“ I K. se obesi o njegovu ruku. Bilo je sasvim mračno, K. uopšte nije mogao da vidi njegovo lice, jedva je nazirao njegovo telo, a još malopre je tražio da napipa ruku.

Barnabas je popustio, udaljili su se od gostionice. Istina, K. je osećao da, uprkos najvećem naprezanju, ne može da drži korak s Barnabasom, da on otežava njegovo slobodno kretanje i da, pod sličnim okolnostima, zbog ovakve sitnice može sve da

propadne, naročito u sporednim ulicama, kao u onoj u kojoj je K. pre podne upao u sneg, i da samo pomoću Barnabasa može iz njih da se izvuče. Ali sada se otresao takvih bojazni, a tešilo ga je i to što je Barnabas ćutao. Pošto idu ćuteći, onda i za Barnabasa sâmo hodanje mora da predstavlja svrhu njihovog udruživanja.

Išli su, ali K. nije znao kuda; ništa nije mogao da vidi. Nije znao čak ni da li su prošli pored crkve. Usled napora koje je hodanje izazivalo, on nije bio u stanju da gospodari svojim mislima. Umesto da budu upravljane prema cilju, one su lutale. Stalno je uskrsavao zavičaj, i on bi obuzet sećanjem na njega. I tamo je na glavnom trgu stajala crkva, koja je delom bila opkoljena starim grobljem, a ovo jednim visokim zidom. Samo malo koji dečak je uspevao da se uspuže uz taj zid; to ni njemu nije bilo pošlo za rukom. Dečake na to nije terala radoznalost, groblje za njih nije više predstavljalo nikakvu tajnu. Oni su često ulazili u groblje kroz njegova mala vrata s gvozdenim rešetkama. Jedino je glatki visoki zid bio ono što su oni hteli da savladaju. Ali jedno pre podne – miran, prazan trg bio je kao obliven svetlošću; kad ga je K. ranije ili docnije video takvog? – on u tome uspe iznenađujuće lako. Na jednom mestu, na kojem je već nekoliko puta uzalud pokušavao, on se odmah uspuža uza zid, držeći među zubima jednu malu zastavu. Još se malter odronjavao pod njim, a on je već bio gore. Zabode zastavicu, koja se zaleprša na vetru; pogleda unaokolo, a i preko ramena, na krstove koji kao da su tonuli u zemlju; ovde sada niko nije bio veći od njega. Tada slučajno naiđe učitelj i svuče ga sa zida jednim ljutitim pogledom. Pri skakanju malo povredi koleno i s mukom je uspeo da dođe do kuće, ali na zidu je ipak bio. Tada mu se činilo da će mu to osećanje pobede služiti kao podrška dugo kroz život, što nije bilo sasvim budalasto jer ono mu dođe u pomoć sada posle toliko godina, u snežnoj noći, dok je držao Barnabasa ispod ruke. On se još više pripi uz njega, Barnabas ga je bezmalo vukao, ćutanje nije prekidano. Što se tiče puta,

K. je, sudeći po stanju druma, mogao samo da zaključi da nisu skretali na sporedne putanje. On se zavetova da ga nikakve tegobe hodanja, još manje briga zbog povratka, neće odvratiti od nastavljanja puta. A imaće već dovoljno snage da se dalje tetura. Ni put valjda nije beskrajan? Po danu, zamak je ležao kao meta koju je lako dostići, a momak je svakako znao najkraći put.

Tada Barnabas zastade. Gde su sad? Da li se može dalje? Hoće li ga Barnabas ostaviti? U tome neće uspeti. K. je držao Barnabasa ispod ruke tako čvrsto da je i njega samog bolelo. Ili se desilo ono neverovatno, pa su oni već u zamku, ili pred kapijama zamka? Ali koliko je K. znao, uopšte nisu išli uzbrdo. Ili ga je možda Barnabas vodio nekim putem koji se neprimetno penje? „Gde smo mi“, upita K. tiho, više sebe nego njega. „Kod kuće“, reče Barnabas isto tako. „Kod kuće?“ „Ali sad pazi, gospodine, da se ne oklizneš. Put ide nizbrdo.“ „Nizbrdo?“ „Još samo nekoliko koraka“, dodade on i već zakuca na vrata.

Otvori ih jedna devojka. Stajali su na pragu velike sobe koja je bila gotovo u mraku jer je samo u dnu, iznad jednog stola, levo, gorela majušna uljana lampa. „Ko dolazi s tobom, Barnabase?“, upita devojka. „Zemljomer“, odgovori on. „Zemljomer“, ponovi devojka glasnije prema onima za stolom. Na to se odatle podigoše dva stara ljudska bića, čovek i žena, i još jedna devojka. Pozdraviše K., a Barnabas mu ih sve predstavi; to su bili njegovi roditelji i njegove sestre Olga i Amalija. K. ih jedva pogleda. Skinuše mu mokar kaput da se suši kraj peći. On to dopusti.

Dakle, nisu bili oni kod kuće, već je kod kuće bio samo Barnabas. Ali šta će oni ovde? K. povede Barnabasa u stranu i upita ga: „Zašto si došao kući? Ili možda vi stanujete već u krugu zamka?“ „U krugu zamka?“, ponovi Barnabas kao da nije razumeo pitanje. „Ali, Barnabase, ti si hteo iz gostionice da odeš u zamak?“, reče K. „Ne, gospodine“, uzvрати Barnabas, „hteo sam da odem kući; ja tek izjutra idem u zamak. Ja nikad tamo ne noćim.“ „Tako“, reče K., „ti nisi hteo da odeš u zamak, već

samo ovamo?“ Barnabasov osmeh učini mu se sad manje vedar, a i on sam manje ugledan. „Zašto mi nisi to rekao?“ „Ti me nisi pitao, gospodine“, reče Barnabas. „Hteo si da mi daš još jedan nalog, ali nisi hteo da odeš ni u gostionicu ni u svoju sobu, pa sam onda pomislio da mi nalog možeš nesmetano dati i ovde, kod mojih roditelja. Oni će se odmah udaljiti ako ti zapovediš. Ti bi mogao, ako ti se kod nas više sviđa, ovde i da prenoćiš. Zar nisam postupio kako treba?“ K. nije mogao da odgovori. To je, dakle, bio nesporazum, gadan, nizak nesporazum, i K. je potpuno naseo. Dozvolio je da ga zanese Barnabasov uski svilenosajni koporan, koji je ovaj sad otkopčao i ispod kojeg se na koščatim grudima seoskog sluge pojavila gruba košulja, siva od prljavštine, s mnogo zakrpa. I sve unaokolo ne samo da je bilo kao ta košulja već još i gore: stari rahitični otac, koji se primicao pomažući se više rukama kojima je pipao nego ukočenim nogama koje su se polako vukle, i majka, s rukama prekrštenim na grudima, koja je zbog svoje punoće mogla da pravi samo majušne korake. Oboje, otac i majka, čim je K. ušao, pošli su iz svoga kutka k njemu, a još su bili daleko od njega. Sestre, plavojke slične jedna drugoj, a obe Barnabasu, ali s oštrijim crtama lica od Barnabasovih, visoke snaže devojke, stajale su oko pridošlih i očekivale koju pozdravnu reč od K. On, međutim, nije mogao ništa da kaže. Verovao je da ovde, u selu, svako ima značaja za njega, i tako je zaista i bilo, jedino ovi ljudi ovde nisu ga se nimalo ticali. Da je mogao savladati put do gostionice sam, otišao bi odmah. Mogućnost da ujutru rano ode s Barnabasom u zamak nije ga nimalo privlačila. On je hteo da dospe u zamak sada, u noći, neopažen, pod vođstvom Barnabasa, ali onakvog Barnabasa kakav mu se dosad priviđao, čoveka koji mu je bio bliži nego svi drugi koje je dosad ovde video i za koga je verovao da je usko povezan sa zamkom, mnogo više nego što bi se moglo suditi po njegovom vidljivom položaju. Ali sa sinom ove porodice, kojoj je on potpuno pripadao i s kojom je već sedeo za stolom, s jednim čovekom koga

karakteriše i to da nije smeo u zamku čak ni da noći, da ode s njim u zamak ruku podruku i po svetlom danu predstavljalo bi smešan, beznadežan pokušaj.

K. sede na naslon prozora, rešen da i noć provede tu a da inače ne prima nikakve usluge od porodice. Ljudi iz sela, koji su ga terali od sebe ili ga se plašili, izgledali su mu manje opasni jer su ga u osnovi upućivali na njega samog. Pomagali mu da drži pribrane snage; međutim, ovakvi prividni pomagači koji ga, zahvaljujući jednoj maloj maskaradi, umesto u zamak vode porodici, samo ga dovode u pometnju i, hteli oni to ili ne hteli, rade na razbijanju njegovih snaga. On uopšte ne odgovori na jedan poziv s porodičnog stola, već ostade da sedi pognute glave.

Tada ustade Olga, ona nežnija od sestara, koja pokaza čak izvesne znake devojačke nesnalažljivosti, priđe mu i zamoli ga da dođe za sto. Hleb i slanina stoje tamo spremni, a ona će sad doneti pivo. „Odakle?“, upita K. „Iz gostionice“, reče ona. To ga obradova. On je zamoli da za njega ne donosi pivo, ali da ga otprati do gostionice jer ga tamo čekaju važni poslovi. Pokaza se, međutim, da ona nije htela da ide tako daleko, ne u njegovu gostionicu, već u jednu drugu, mnogo bližu, u *Gospodski konak*. K. je ipak zamoli da može da je prati, možda će se, mislio je, tamo naći mogućnost da prenoći, ma kakva inače bila ta mogućnost, ali on bi je pretpostavio najboljoj postelji ovde u kući. Olga ne odgovori odmah, već gledaše prema stolu. Tamo beše ustao brat, koji klimnu glavom odobravajući i reče: „Kad gospodin hoće.“ Ova saglasnost umalo ne navede K. da povuče svoju molbu, jer onaj tamo mogao je da daje saglasnost samo neznačajnijem od sebe. Međutim, kad se povede razgovor o pitanju da li će K. biti primljen u gostionicu, i svi u to izraziše sumnju, on uporno ostade pri tome da ide, ne trudeći se da svojoj molbi nađe neki razumljiv razlog jer ova porodica morala je da ga primi onakvog kakav je, on je prema njoj u izvesnoj meri bio lišen osećanja stidljivosti. Istina, samo ga je Amalija

pomalo zbunjivala svojim ozbiljnim, otvorenim, hladnim i možda malo tupim pogledom.

Na kratkom putu do gostionice – K. se bio pripio uz Olgu, jer drukčije nije mogao da se pomogne, i ona ga je vukla gotovo isto onako kao ranije njen brat – on doznade da je ova gostionica određena u stvari samo za gospodu iz zamka, koja se, kad imaju u selu neka posla, u njoj hrane, a poneki put i noće. Olga je govorila tiho i kao u poverenju, i njemu je bilo prijatno da ide s njom, bezmalo isto onako kao i kad je išao s njenim bratom. K. se branio od tog osećanja prijatnosti, ali ono je bilo tu.

Gostionica je spolja bila vrlo slična onoj u kojoj je stanovao K. U selu, izgleda, uopšte nije bilo velikih spoljnih razlika, ali male razlike ipak su mogle odmah da se primete. Ulazne stepenice imale su ogradu, a jedna lepa svetiljka visila je nad vratima. Kad udoše, jedna zastava s grofovskim bojama zaleprša se nad njihovim glavama. U hodniku ih odmah susrete gostioničar, koji je očigledno pregledao sve po kući. On u prolazu pogleda K. svojim malim očima, ispitivačkim ili sanjivim, i reče: „Gospodin zemljomer ima pristupa samo u krčmu.“ „Svakako“, reče Olga, koja se odmah zauze za K., „on samo mene prati.“ Međutim, onako neblagodaran, K. se odvoji od Olge i uze gostioničara na stranu. Olga stade da čeka strpljivo na kraju hodnika. „Rado bih hteo da prenoćim ovde“, reče K. „Nažalost, to je nemoguće“, odgovori gostioničar. „Vama, izgleda, to još nije poznato. Cela kuća je namenjena isključivo gospodi iz zamka.“ „Možda je to propis“, reče K., „ali sigurno je moguće pustiti me da spavam u nekom kutiću.“ „Ja bih vam izvanredno izašao u susret“, reče gostioničar, „ali bez obzira na strogost propisa, o kome vi govorite na način neupućenoga, to nije ostvarljivo ni zato što su gospoda u krajnjoj meri osetljiva; ja sam uveren da ona nisu u stanju, u najmanju ruku nepripremljena, da podnesu ni samu pojavu nekog stranog čoveka. Kad bih vas ja, dakle, pustio da prenoćite ovde i slučajno – a

slučaj je uvek na strani gospode – vi bili otkriveni, to ne bi bila propast samo za mene, već i za vas samog. To zvuči smešno, ali je istina.“ Ovaj visoki, do grla zakopčani gospodin koji je, s jednom rukom uprtom u zid a drugom podbočenom o kuk i s prekrštenim nogama, govorio u poverenju sa K., malo nagnut prema njemu, izgledao je gotovo tako kao da ne pripada više selu, mada je njegovo tamno odelo još imalo izgled prazničnog seljačkog odela. „Verujem vam potpuno“, reče K., „a nimalo ne potcenjujem ni značaj propisa, mada sam se nevešto izrazio. Ali bih na jedno hteo da vam skrenem pažnju: ja u zamku imam jake veze i imaću još veće, one vas osiguravaju od svake opasnosti koja bi mogla da nastane zbog mog noćenja ovde, i pružaju vam ujedno jemstvo da sam ja u stanju da se potpuno odužim za učinjenu malu uslugu.“ „Znam“, reče gostioničar i ponovi još jednom: „Ja to znam.“ Sada je trebalo da K. svoje traženje još energičnije iznese, ali njega pomete baš ovakav odgovor gostioničara i on samo upita: „Ima li danas mnogo gospode iz zamka ovde na prenoćištu?“ „U tom pogledu danas je bolje“, reče gostioničar, primamljivo u izvesnoj meri. „Ostao je samo jedan gospodin.“ K. još nije bio u stanju da navaljuje, ali se već nadao da je skoro primljen i zato samo još upita za ime gospodina. „Klam“, reče gostioničar kao uzgred, obraćajući se svojoj ženi, koja je dotrčala u iznošenoj staromodnoj haljini, pretrpanoj naborima, ali varoški otmenoj. Došla je da zove gostioničara jer gospodin upravitelj ima neku želju. Pre nego što će da ode, gostioničar pogleda K. kao da sam K., a ne više on ima da odluči o prenoćištu. Međutim, K. nije bio u stanju ništa da kaže, naročito ga je zapanjila okolnost da je tu baš njegov pretpostavljeni. Mada ni sam sebi nije mogao to sasvim da objasni, on se prema Klamu nije osećao onako slobodno kao inače prema zamku. Da ga Klam zatekne ovde ne bi, istina, značilo užasnu stvar u gostioničarevom smislu, ali bi mu to ipak bilo mučno i neugodno, kao kad bi lakomisleno naneo bol nekome kome duguje zahvalnost. Pritom ga je teško

pritisivalo to što vidi da se u tim obzirima već odražavaju posledice stanja podređenosti, radničkog stanja, posledice kojih se plašio i koje nije mogao da savlada čak ni ovde gde su se one tako jasno ispoljavale. Stajao je tako, grizao usne i ćutao. Još jednom, pre nego što će da iščezne iza jednih vrata, gostioničar baci pogled na K. Ovaj je gledao za njim i nije se micao s mesta sve dok ne dođe Olga i povuče ga. „Šta hoćeš od gostioničara?“, upita Olga. „Hteo bih ovde da prenoćim“, reče K. „Ali ti ćeš da noćiš kod nas“, reče Olga začuđeno. „Da, svakako“, reče K., ostavljajući njoj da tumači njegove reči.